

MIRCEA ELIADE'S "DIARY" AND THE DEFORMING MIRROR OF THE EGO

Mihaela Rusu

PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

*Abstract:*In 1942, when he left Romania for the last time, Eliade did not have the feeling that his country would become a forbidden space for him. After the events of August 23rd, 1944, the cultural counselor in Lisbon had either the possibility of returning to his country, at the risk of seeing the insides of the communist prisons, or the challenge of assuming the condition of an exiled writer. Choosing exile, Eliade held a wager with the West, and won it. Following the international acknowledgement of his value, the Romanian scholar started publishing fragments of his personal diary, which, paradoxically, do not hint in any way at his right-wing political opinions. The diarist notes of the 1940s-1970s reveal the image of Eliade as a thorough scholar, indifferent to the oppressing Marxist political environment.

*Could these 'silences' of the diary be interpreted as Eliade's permanent break up with his Romanian national identity? In fact, the scholar's notes, of an impersonal nature, should be read as a form of concealment of the sense of expatriation poignantly felt by this great supporter of Romanianness. His relations to the Romanian space, the longing for his country, left unsaid in the diary, burst out in his grandiose epic attempt, the novel *Noaptea de Sânziene* [The Forbidden Forest], by which the author, defeated by immediate history, wishes to return to his country as a victor.*

Key words: exile, national identity, expatriation, longing, concealment

În mod curent, criticii scriituri intimiste apreciază că istoria pe care diaristul o conturează în paginile jurnalului său nu este nimic altceva decât o căutare a propriei identități, niciodată pe deplin adevărată sau suficient nuanțată. Plecând de la ideea lui Paul Ricoeur care vede în scriitura biografică „une mise en récit de la réalité”¹, o confruntare dintre „mêmeté” și „ipséité”, confruntare ce dă naștere unei „identități dinamice”, Jean Claude-Kaufmann concluzionează că

¹P.Ricoeur, *Soi-même comme un autre*, p.168.

toți adepții scriiturii intimiste nu fac altceva decât să povestească în operele lor propria istorie de viață în așa fel încât să dea sens propriei existențe,² cu observația că orice ficționalizare a sinelui antrenează o multiplicare a complexității identitare. Scriindu-și povestea vieții lui, diaristul devine creatorul propriului sine, un creator care își forțează totuși destinul, grație acestui instrument de lucru: jurnalul.³ Povestirea biografică nu este decât un mijloc, printre multe altele, de construcție a propriei identități, de aceea Kaufmann definește identitatea, sub toate aspectele ei, ca o formă de „modelare simplistă”⁴, întrucât cel care își spune povestea de viață șterge în permanență ezitățile, incoerențele și incongruențele de tot felul pentru a oferi cititorului său o lectură cât mai credibilă.

Niciun critic biograf nu are naivitatea de-a crede că istoria dintre copertele unui jurnal intim exprimă fidel realitatea vieții diaristului, totuși menirea lui este aceea de a ști să contextualizeze și să interpreteze povestea de viață pe care o citește, mai ales când este vorba despre existența acelor scriitori care au traversat epoci cu mari tulburări sociale și politice. Într-un jurnal, „identitatea biografică” a celui care scrie este permanent subminată de o „identitatea narativă”, din această oglindire irumpând la suprafață anumite proeminente ale celui care se confesează. În jocul acesta al povestirii oglindite, un rol esențial îl are memoria emoțională, care îl ghidează pe cel care scrie, coordonându-i gândirea, astfel încât multiplele fațete ale personalității sale să interpreteze rolurile care se impun⁵. Paginile acestei literaturi subiective dovedesc faptul că Eliade își scrie jurnalul ca pe un roman, folosind preponderent ca timpuri verbale imperfectul și perfectul compus. Aceste notații zilnice nu au la Eliade doar o funcție de eliberare, ci mai ales una de construcție, dar și de interpretare, deopotrivă a lumii și a sinelui, a complexului „Eu”. Eliade își consideră uneori scriitura intimă drept cea mai importantă operă. Această afirmație o întâlnim de câteva ori în memorialistică. Își dorește *Jurnalul* ca un șantier, unde să fie oglindită diversitatea preocupărilor scriitorului și savantului, a omului în carne și oase, cu slăbiciunile, nostalgiile și reușitele lui.⁶ Aceste „roluri” sunt interpretate uneori la vedere

² „Chacun se raconte l'histoire de sa vie qui donne sens à ce qu'il vit.”[Kaufmann, 2010: 152]

³ „Entre l'expérience vécue et le récit, il est souvent bien difficile de dire ce qui est le plus moteur, ce qui domine”[Kaufmann, 2010: 153]

⁴ „une modélisation simplificatrice”[Kaufmann, 2010: 154]

⁵ Kaufmann apreciază că „Ego construit sa mémoire dans une direction donnée, comme il construit ses projets, orientant (ou tentant d'orienter) les actions à venir. Il s'unifie en donnant un sens à sa vie.”[Kaufmann, 2010:159]

⁶ La întâlnirea cu Eugen Ionescu de la Paris, din 4 octombrie 1945, Eliade își contrazice interlocutorul în privința importanței Jurnalului: „Îmi spune că a mai scris în acești ani câteva sute de pagini din *Jurnalul* lui, dar pe cine va interesa el oare? În România, ca și pretutindeni se ridică o altă generație. Generația noastră e terminată. Îi răspund că

de către cel care se confesează, altelei trebuie citite printre rânduri sau recuperate din alte scrieri ale celui care își semnează cronică biografică. Eugen Simion identifică în aceste roluri câteva tipuri de personaje specifice scriiturii intimiste: „personajul la veredă”. „personajul ascuns” și „personajul absent”.

Jurnalul lui Mircea Eliade, publicat încă din 1973 în limba franceză cu titlul „Fragments d'un journal”, este cunoscut cititorilor de limbă română abia începând cu anul 1993. În mod normal, lectura critică a acestei opere n-ar mai putea să ofere cititorului detalii care să intereseze destinul unei persoane care și-a încheiat socotetile cu viața de acum 30 de ani. Totuși, plecând de la recente studii identitare ale sociologilor și de la noutățile aduse de specialiști în sfera criticii biografice, e interesant de urmărit cum își contruiește Eliade „personajul la vedere” al jurnalului său, ce lasă să se înțeleagă printre rânduri în legătură cu „personajul ascuns” și de ce o anumită fațetă identitară, cunoscută de cititori din alte texte eliadești, este absentă din jurnal.

Odată cu schimbarea statutului său social, imediat după încetarea celui de-Al Doilea Război Mondial, Eliade renunță, forțat de împrejurări, la calitatea de atașat cultural pe lângă legațiile românești din străinătate, asumându-și fără regrete condiția de scriitor. Începând cu perioada pariaziană, autorul își continuă scriitura intimistă nu numai pentru „a da un sens lucrurilor fără sens”, pentru a consemna efemerul și fugitivul, pentru a salva „înghețându-le fragmente de timp concret”⁷, ci inclusiv pentru ca, recitind ceea ce scrie, să poată retrăi timpul obiectiv care se scurge de la o zi la alta. El atribuie jurnalului intim o funcție metafizică, deoarece „vrea ca jurnalul în care notează evenimentele să-l ajute să reconstruiască (și să retrăiască) atunci când are nevoie, timpul în care au intrat fantasmеle sale.”⁸: „Atunci las totul baltă și încep să scotecesc prin sertare. Găsesc aceste manuscrise, caiete, dosare pline de note și le răsfoiesc. Acesta este de multă vreme sistemul meu de apărare împotriva oboselii și a disperării. Mă smulg astfel pentru o jumătate de oră sau o oră obsesiei lucrurilor care trebuie să fie făcute, sau sunt pe jumătate făcute, sau deja făcute sau care sunt de refăcut (...) recuperam astfel ore și fapte – rătăcite pe undeva între amintiri și somn.”⁹ Eliade are convingerea că

un *Jurnal* interesează oricând, că marele lui noroc a fost tocmai hotărârea pe care a luat-o acum vreo 10 ani să-și înceapă Jurnalul”[Eliade, 1993. I: 59].

⁷ M. Eliade, *Jurnal*, I, p. 98.

⁸ E. Simion, *Genurile biograficului*, II, p. 213.

⁹ M. Eliade, *Jurnal*, I, p. 347.

jurnalul este pentru el refugiul și remediul eșecurilor, nu al momentelor de plenitudine¹⁰. În paginile diaristice, stările de criză ale spiritului sunt mai numeroase decât stările de euforie, căci jurnalul lui Eliade nu are ca personaj neaparat eul exterior, social, ci mai ales „eul profund” proustian.

Cele peste 2000 de pagini de jurnal, publicate până acum sub semnătura numelui său, conturează două sau chiar trei personaje: *un personaj la vedere* „care narează și își face un portret, de obicei convenabil: imaginea lui de marcă, aceea cu care vrea să circule prin lume, un al doilea personaj- cel *ascuns* printre rânduri, o imagine pe care cititorul trebuie s-o ghicească nu din ceea ce spune naratorul, ci din ceea ce nu spune, din ezitățile, ambiguitățile sale și un al treilea personaj, acela creat de opera de ficțiune. *Un personaj absent* în jurnal, dar prezent în imaginația celui care citește jurnalul, cititorul care știe deja multe lucruri despre autorul jurnalului, și-a făcut o idee despre el din opera de ficțiune.”¹¹

Personajul la vedere, cel scris, produs al naratorului, este cel mai evident. Personajul acesta, cel din jurnalul public de maturitate este un intelectual din Europa de Est, un filosof dublat de un literat, fost atașat cultural al Ambasadei Române, care din 1945 se mută la Paris în simpla calitate de scriitor emigrant. Mediul academic parizian nu este foarte prietenos cu străinii, mai ales cu cei din Europa Răsăriteană, de aceea românul de 38 de ani face eforturi considerabile pentru a da o operă valoroasă care să-l impună printre confrății săi vorbitori de limbă franceză. El scrie zi și noapte, adoptând un regim foarte auster, care nu-i mai permite rătăcirile boeme cu care-l obișnuise capitala lusitană; reușește totuși să se impună în lumea savanților europeni prin studiul într-o disciplină nouă- istoria religiilor. Personajul acesta la vedere oferă imaginea unui savant care își pune toată nădejdea în opera sa științifică, scrisul fiind pentru el o salvare¹². Dar cum nu poate scrie doar cărți de știință, din când în când mai scrie și literatură și își notează constant *materia zilei* în niște caiete din care ulterior face selecția unor fragmente pe care le dă spre publicare. Are conștiința valorii sale și, în calitate de exilat, se simte obligat să-și angajeze personalitatea și opera în lupta împotriva comunismului, care avea numeroși simpatizanți în rândul intelectualilor francezi. La una din întâlnirile cu studenții români, aflați la Paris, Eliade le

¹⁰ „Și golurile dintr-un jurnal intim sunt revelatorii. Luna în care n-am scris nimic, prin simplu fapt că e absentă din jurnal, spune multe. Sunt absențe care trădează.” [M. Eliade, *Jurnalul portughez*, p.247]

¹¹ E. Simion, *Genurile biograficului*, II, p. 215.

¹² „E aproape miezul nopții, și nu mă îndur să renunț. Mi s-ar părea că m-am furat pe mine însumi, lăsând să treacă o zi întreagă fără un rând scris. (...) *Trebuie* să mă apuc de scris împotriva tuturor împiedicărilor și deznădejdlor.”[Jurnal, I, p.83]

vorbește acestora despre rolul intelectualului din exil: „astăzi, și mai ales mâine, <<intelectualul>>, prin simplul fapt că are acces la concepte, este, și va fi tot mai mult, considerat adversarul numărul unu, și istoria îi încredințează (pentru a câta oară?) o misiune politică¹³ (...) astăzi <<a face cultură>> este singura politică eficientă la îndemâna exilaților. Pozițiile tradiționale sunt răsturnate: nu <<politicienii>> se găsesc în centrul concretului istoric, ci cărturarii, <<elitele culturale>>”[Eliade, 1993, I: 146-147].

Pentru acest personaj de jurnal, mitolog de profesie, „deșțărarea”, pentru a fi asimilată mai ușor, este înțeleasă „ca o lungă și grea încercare inițiativă, menită să ne purifice, să ne transforme¹⁴. Patria, depărtată, inaccesibilă, va fi ca un Paradis în care ne vom întoarce spiritualicește, adică <<în spirit>>, în taină, dar *real*.” [Eliade, 1993, I: 204] De aceea modelul său spiritual este miticul Ulise, întrucât găsește în el salvarea sinelui său scindat: „întoarcerea lui Ulise în Itaca este întoarcerea în patria-mamă, în pământul din care a ieșit, o expresie superioară a nostalgiei.”¹⁵ Chiar dacă timpul îl va obișnui cu noua sa calitate de exilat și chiar dacă treptat spectrul sărăciei îl părăsește, străinătatea nu este pentru Eliade *acasă*. Dorul de țară îl manifestă constant, uneori îl torturează gândul că n-a luat cu el nimic din țara natală, nimic care să substituie copilăria, adolescența sau tinerețea sa, păstrează doar o pereche de ochelari de citit, care, atunci când se strică, îi provoacă un sentiment aiuritor, de pierdere iremediabilă. Parisul a însemnat pentru el o viață de nomad, făcându-l să se simtă „un wandering scholar”¹⁶, dar totodată i-a marcat gloria academică, mai ales prin decernarea titlului de doctor *Honoris Causa* de către prestigioasa Universitate Sorbona, care în 1945 îi refuzase șansa de-a ține cursuri, întrucât Ambasada României nu-i dăduse un aviz favorabil. Savantul Eliade, ajuns la maturitate, călătorește foarte mult, din Japonia și până în Mexic, din Egipt și până în Suedia, în permanență manifestă interes pentru comunitățile primitivelor, pentru vestigii și pentru mituri. Spre sfârșitul

¹³Despre aceeași misiune politică dau mărturie și articolele sale publicate în presa exilului: „Rolul intelectualului român în refugiu și pe plan cultural – << să le prezinte străinătății adevăratele aspecte și rădăcini ale culturii noastre populare și moderne>>; pe plan politic – să se angajeze <<în lupta spirituală ce se dă între cele două moduri de a fi: *al robiei și al libertății*>>” [Eliade apud Manolescu, 2003: 281]

¹⁴„Patologia dezrădăcinării, infiltrată în sinele genuin odată cu apele negre ale melancoliei, nu cântă pe aceeași strună cu ideea de succes (reală).”[Sălcudeanu: 2000: 167]

¹⁵D. Milea, *Confluențe culturale și configurații literare. Despre metamorfozele imaginarii în spațiul literar*, EDP, București, 2005, p. 33-34.

¹⁶„Nu mai am, nicăieri, într-o casă, o odaie a mea. Locuiesc p unde pot, la cine mă poștește, la rude, la prieteni sau la oameni de omenie.”[Eliade, 1993, I: 270]

vieții, se confruntă cu „o ultimă încercare inițiativă – decrepitudinea bătrâneții –”¹⁷, dar nu încetează să se bucure de onorurile academice și să fie recunoscător față de ceea ce el numea „felix culpa” (calitatea de discipol al lui Nae Ionescu), care i-a permis să evolueze în plan european și să se sustragă morții de tuberculoză în una din închisorile comuniste. *Personajul la vedere* pe care îl conturează paginile jurnalului ilustrează „într-un stil fragmentar, concis, ori, dimpotrivă, digresiv, datele esențiale ale portretului său spiritual, fizionomia sa inconfundabilă, reperele propriului destin și, deopotrivă, articulațiile operei sale de o copleșitoare complexitate și profunzime.”¹⁸

Personajul ascuns, cel nescris se conturează destul de bine în această proză diaristică. Este vorba de omul care aspiră la starea de contemplație, care, încolțit de neliniști, vrea să stăpânească „experiențele indistincte”, idealul său fiind acela de-a învinge prin exercițiul analizei lucide criza intelectualului care, având pecetea de „fascist” și de susținător al Gărzii și al lui Nae Ionescu, încearcă să se dezvăluie europenilor drept un om superior, indiferent față de mediul politic ostracizant. Selecțiile date spre publicare în volumul întâi al jurnalului sunt foarte atent „prelucrate”, din ele lipsind orice aluzie la „vecinătățile” fasciste care i-au influențat anii 1935-1938. Cenzura ideologică care a funcționat în România anilor '40-60' se regăsește (paradoxal) și în paginile acestui jurnal al exilului românesc. Chiar dacă în 1949, Const. V. Gheorghiu avusese un succes răsunător în Franța cu romanul său „Ora 25”, Eliade nu se înscrie în rândul românilor care fac disidență față regimului politic de la București. Savantul pare să nu uite cele două zvastici care îi fuseseră desenate insinuant pe afișul anunțului cursului său de filosofia religiilor de la École Nationale des Hautes Études. Abia după momentul liberalizării din anii '60, când Dinu Noica îl caută la Paris cu un mesaj din partea conducătorilor de la București, aluziile politice își fac simțită prezența în jurnal, mai ales în volumul al doilea. Atitudinea rezervată a savantului față de politica marcată de cruzimi de tot felul a regimului Dej, i-a fost frecvent imputată lui Eliade, atât de către diaspora democratică, cât și de foștii simpatizanți legionari, refugiați în exil, care și-l revendicau ca pe unul de-al lor. Tăcerile¹⁹ lui Eliade pot fi interpretate

¹⁷ M. Eliade, *Jurnal*, II, Humanitas, București, 1993, p.481.

¹⁸ I. Boldea, *The generation of 27. Identity apories* în „Debates on Globalisation. Approching National Identity Through Intercultural Dialogue. Studies and Articles. Section: Literature”, Arhipelag XXI, Press, Tîrgu-Mureș, 2015, p. 39.

¹⁹ În septembrie 1973, întâlnindu-se cu orientalistul Sergiu Al-Ghorge, care fusese condamnat în lotul Noica-Pillat pentru vina de-a fi citit romanul *Noaptea de Sânziene*, Eliade își scuză lipsa de reacție față de procesul monstruos al obsedantului deceniu românesc, prin nepublicarea niciunui articol acuzator în presa exilului, justificându-se astfel:

ca o strategie de apărare împotriva neantului existenței. Eliade nu a uitat deserviciul pe care i l-a făcut legația românească de la Paris, nedându-și acordul ca Sorbona să-l angajeze ca profesor de filosofia religiilor, și de aceea păstrează o atitudine rezervată față de reprezentanții puterii din țara sa natală. Chiar și după ce a fost angajat profesor la Universitatea din Chicago, interesul lui Eliade pentru menținerea relațiilor diplomatice cu țara se păstrează, situație, de altfel, de înțeles. În anii '70, când Suedia îi lansase propunerea de a-l nobeliza, Eliade, trimite Bucureștiului un mesaj prin fostul coleg de generație, Constantin Noica: „dacă nu mă sprijină, cel puțin să nu mă împiedice”²⁰

Sub influența lui Jung, Eliade începe să devină foarte preocupat de simbolistica viselor, de aceea și le consemnează în speranța că, în subsidiar, ele au o semnificație secretă. Mai multe vise legate de tema morții și a disoluției îi rețin atenția. În august 1946, notează un vis în care își poseda laolaltă trecutul său ca un prezent, din care se trezește cu un gust de cenusă: „Fără a plânge în chip concret, mă știam plângând așa cum niciodată n-am făcut, în viață, treaz”²¹. După ce își extirpă un neg care-l trezise într-o dimineață printr-un puternic miros de hoit, în 1957, deși trăia în exil de aproape 15 ani, consemnează un *vis éveillé* în care se vede mort, omagiat cu onoruri militare în Franța, Elveția, Italia, Iugoslavia și Bulgaria. Ceea ce surprinde este tocmai sciziunea care se produce în ființa sa de exilat. Același Eliade, în stare de veghe, îl urmărește pe Eliade cel mort, aflat în sicriu, traversând jumătate de Europă pentru a fi primit în pământul strămoșesc. După ce prietenii primesc acordul autorităților, sicriul intră în țară, dar Eliade cel viu rămâne de cealaltă parte a Dunării, nu-l mai poate urmări cu privirea decât puțin timp, după care acesta dispare în negura norilor. Prietenii psihanaliști îi sugerează că trebuie să se detașeze de trecutul apropiat, de istoria ultimilor 15 ani, pentru a putea duce mai departe o existență

„fiind considerați <<fasciști>>, protestele noastre, al lui Cioran și al meu, i-ar fi deservit: ar fi fost interpretate ca o confirmare indirectă a <<reacționismului lor>>”[Eliade, 1993, II: 129] Consemnează totuși aceste fapte în jurnalul pe care îl dă spre publicare, tocmai pentru a-și scuza atitudinea neutră față de suferința foștilor săi colegi de generație.

²⁰ O notă informativă semnată de Eugen Militaru în cartea Dorei Mezdrea consemnează: „La întâlnirea dintre ei doi (n.r. Noica și Eliade la Paris 1972), Eliade i-a comunicat că pentru anul 1973, Academia de Științe Suedează este hotărâtă să-i acorde Premiul Nobel. După câte am înțeles, el a traversat oceanul pentru a-și exprima dorința, pe care-ar vrea-o auzită în România, ca țara să se declare, în principiu, de acord (sau măcar să nu se opună) cu primirea acestui premiu. Mircea Eliade i-ar fi spus că Academia Suedează, care are în vedere mai multe personalități, s-a fixat deja asupra lui și îl preferă printre ceilalți, dar că are următoarea rezervă: recente premii acordate scriitorilor sovietici Pasternak și Soljenițin, și refuzate de ei, după cuvintele lui NOICA, <<la presiunile care s-au făcut asupra lor>> au nemulțumit oarecum Suedia, care nu vrea să creeze, prin acordarea acestui premiu, o stare de tensiune între ea și țara căreia aparține scriitorul respectiv”[Mezdrea, 2009: 164]

²¹M. Eliade, *Jurnal*, I, p.79.

liniștită²². Se pare că după publicarea romanului *Noaptea de Sânziene*²³, Eliade încearcă să se despartă de fantasmеle trecutului și face acest lucru în mod fățiș, interpretând în acest sens orice semn pe care destinul i-l face. Inclusiv uitarea în incinta băncii a pașaportului de bursier Locarno este interpretată în aceeași grilă psihanalitică: pierderea pașaportului înseamnă pierderea identității recente, anularea trecutului²⁴.

Eliade ca *personaj ascuns* se camuflează²⁵ extrem de abil în paginile jurnalului, care însă îl reflectă cititorului avizat, transparent ca într-o oglindă. Încercând să-și ascundă legăturile ideologice și afecțiunea față de ceea ce a însemnat „trecutul său legionar”, trecându-l sub tăcere, Eliade transpune compensator drama personală și drama țării sale în paginile capodoperei sale românești, *Noaptea de Sânziene*. Paginile *Jurnalului* nu consemnează nimic din regretele celui care crezuse în victoria aliaților, susținuse prin articole propagandistice politica lui Nae Ionescu și visase la o revoluție spirituală înfăptuită prin intermediul lui Codreanu. Trezindu-se, ca dintr-un vis greu, cu victoria Sovietelor, Eliade se vede dintr-o dată lipsit de comoditățile vieții, hăituit, amenințat de spectrul sărăciei și al închisorii. Toată suferința acestui învins își găsește compensația în paginile unui roman autoreferențial, *Noaptea de Sânziene*. „Gustul de cenusă”, „neînțeleasa tristețe care îl secătuiește” „ca o opresiune aproape fizică”, „adânca oboseală” care îl cuprind pe durata redactării acestui roman îi aparțin, în fapt, printr-un transfer identitar, celui care, învins în fața sorții, își deplânge condiția nefericită.

A doua jumătate a secolului al XX-lea a fost marcată decisiv de influența psihanalizei care a avut consecințe enorme inclusiv asupra scriiturii „intimiștilor”. Plecând de la premisa psihanalitică conform căreia omul este o sumă de complexe, critica literară a postulat ideea că „fragmentarismul scriiturii intime traduce, în fapt, fragmentarismul ființei”²⁶. Contrar modei timpului care a schimbat noțiunea de intimitate, grație ideologiei freudiene, eliberându-l pe diarist de complexele pe care cultura tradițională i le cultivase, Eliade refuză acest curent

²²Visul se referă la o „experiență de moarte și reînviere inițiativă. Nu știu ce porțiune din mine, din existența mea trecută, trebuia să moară ca să pot supraviețui” [Eliade, 1993, I: 274]

²³Scriind romanul *Noaptea de Sânziene*, Eliade își găsește liniștea interioară, se impacă cu sine, căci România pierdută poate fi, de fapt, recuperată, reconstruită epic.

²⁴„presentimentul că am lăsat în urmă o identitate, că ceva a murit în mine sau pentru mine? Că aș vrea să scap de ceva sau să mă eliberez de un trecut pe care nu-l mai recunosc?” [Eliade, 1993, I: 264]

²⁵„Jurnalul publicat este marele său travesti, marea sa camuflare exterioară.(...) Camuflarea îl va ajuta, pentru că această camuflare este chiar mediul mesajului său, camuflarea însăși este legea apariției și prezenței sacrului în istorie, camuflarea în insignifiat, în rutină, în normalitate.” [Gheorghiu, 2014: 744-745]

²⁶ E. Simion, op. cit., p. 308.

psihanalitic, preferând pentru sine un model mitologic. El speculează în jurnal propriile complexe pentru a-și teoretiza demersul existențial în grilă mitologică. Astfel pentru el orice exilat este supus probei labirintului²⁷, adesea exilatul pierde sensul existenței, rătăcindu-se, pierzându-și propria identitate. Dar odată rătăcirea conștientizată, ea este urmată de găsirea firului călăuzitor. Mai mult, ca exilat, el se proiectează în paginile jurnalului în imaginea unui Ulise²⁸ care își caută drumul spre o Ithacă spiritualizată, în măsura în care Ithaca terestră i-a devenit inaccesibilă.

Personajul absent este pierdut în hățișurile stufoasei opere eliadiene, proiectat poate, în mod intenționat, în construcții identitare labirintice, astfel încât cititorul, chiar și cel familiarizat cu scrierile sale, să aibă dificultăți în a-l identifica. În iulie 1946, proaspătul exilat luptă cu ispita literaturii spunându-și că ar fi absurd să se lase antrenat în scrierea unui roman în românește pentru cititorii săi de „măine”, dar oglinda scriiturii îi arată cititorului pe celălalt Eliade, cel din tinerețea sa românească care vorbea despre adevărata sa vocație, cea de „autor de literatură.” Convorbirea pe care o are în august 1946 cu un anume A.R, sub inițialele căruia recunoaștem imaginea protectorului său Alexandru Rossetti, îi lasă un gust amar, pentru că i se cere să uite că este român și să se obișnuiască cu gândul că nu se va mai întoarce în țară. Jurnalul nu trădează deznădejdea deșăratului, a celui care consemnează informația, dar cititorul își amintește, desigur, „crizele de românism”²⁹ care l-au torturat în toată perioada lusitană, cât timp România a fost în război și înțelege, deci că în Franța postbelică Eliade se supune forțat unei reconfigurări identitare. Citindu-l pe Hegel care afirmă că „a nu te afla în casă în propria ta lume, e mai mult decât o nefericire personală, e un <<non-adevăr>>”, Eliade re trăiește polemicile generației sale din anii '35, deci perioada când se insinua malițios la adresa persoanei sale că „cel mai teribil destin constă în a nu avea destin”, și astfel se proiectează încă o dată în memoria cititorului acel personaj al lui Eliade, acum absent din jurnal, șef al tinerei generații, încrezător în forța sa, în

²⁷ „Cred că nu sunt singurul pentru care repetatele eșecuri, suferințe, melancolii și deznădejdi pot fi depășite în clipa când, printr-un efort de luciditate și voință, înțeleg că ele reprezintă în sensul concret, imediat al cuvântului – o *coborâre în infern*. Îndată ce te <<trezești>>, realizând această rătăcire labirintică în infern, simți din nou, înzecite, acele forțe spirituale pe care socoteai că le pierduseși de mult. În aceea clipă, orice suferință devine o <<încercare>> inițiativă.”[*Jurnal*, I, p. 78]

²⁸ Iulian Boldea identifică în cazul exilatului Eliade imaginea unui Ulise văzut ca „prototip al condiției politropice a omului european, mereu aflat în căutarea propriei sale condiții și a propriei sale identități spirituale.”[Boldea, 2015: 37]

²⁹ „Furioasa mea iubire de țară, naționalismul meu incandescent mă doboară. Nu mai pot face nimic de când România a intrat în război.”[Eliade, 2006, I: 102]

vitalitatea sa, în biologia sa, un adevărat destin împlinit. Odată cu redactarea ultimelor capitole din *Noaptea de Sânziene*, Eliade se simte obligat, constrâns de scenariul epic, să se apropie de moartea unor personaje dragi, pe care le-a purtat în el atâția ani. Capitolul al treilea trebuia să se încheie cu moartea Cătălinei, o proiecție ficțională a actriței Sorana Țopa, una din marile pasiuni ale tinereții sale. Despre personajul Cătălina, consemnează: „Fata asta îmi devenise foarte dragă. Când o imaginasem în vara 1949, avea un rol șters și îmi părea insuportabilă. Dar, cu timpul, i-am descoperit un suflet admirabil. Păcat că n-a avut noroc”³⁰ Sacrificată în viața reală de viitorul soț al Ninei Mareș, Sorana-Cătălina este sacrificată și în roman, căci moare într-un accident de camion, victima totodată a unui viol brutal. Figura de tinerețe a lui Eliade constituie adevăratul *personaj absent* al *Jurnalului*. Îndragostitul pasional, împărțit între mai multe iubiri de tinerețe, nu se regăsește nici măcar în povestea de dragoste trăită alături de Christinel Cotescu, o poveste matură, fără derapaje, încărcată de responsabilitățile aduse de calitatea de soț. Nici întâlnirea cu M. (Maitreyi)³¹ din aprilie 1973 nu-i trezeste diaristului amintirea studentului care învăța sascrita în casa profesorului Dasgupta, amintire care e însă prezentă în mintea cititorului selectiv mai ales cu informații de ordin senzațional.

Ținând cont de faptul că Eliade a preferat să-și publice jurnalele în timpul vieții, putem sesiza câteva particularități ale scriiturii diaristice eliadești, precum: renunțarea la clauza clandestinității, fixarea dintru început a destinatarului în persoana generică a publicului larg și pregătirea spontaneității stilului, prin aranjarea textului, lucrat „à mort”³². În aceste condiții jurnalul pierde la capitolul originalitate, deoarece repetatele prelucrări ale textului fac să dispară inocența, directitatea, sinceritatea, credibilitatea și naturalețea.

Jurnalul acestui mare intimist al secolului trecut oferă cititorului șansa de a cunoaște îndeaproape intimitatea personalității sale, amintirile, gândurile, proiectele, visele, mărturiile lui sincere, fără de fard și necenzurate, nici de el, nici de alții. Paginile acestei literaturi subiective reunesc însemnări privitoare la biografia spirituală a lui Eliade, de o deosebită valoare documentară.

³⁰ Eliade, *Jurnal*, I, p. 244

³¹ „întâlnire cu M. După aproape patruzeci și trei de ani. Totul mi se pare neverosimil, ireal, fals- și, într-un anumit sens, de prost gust.” [Eliade, 1993, II: 102]

³² E. Simion sesizează faptul că în cazul Eliade, ca și în cazul Junger textul jurnalului trece printr-un vast proces de cosmetizare literară, în timp ce Sorin Alexandrescu vorbește de 6 niveluri intermediare ale memorialisticii.

Înțelegem, așadar, din această analiză, că cele trei fațete identitare ale lui Eliade-personaj se întrepătrund ca într-un joc caleidoscopic, se reflectă unele în altele ca într-o oglindă, se combină surprinzător cu alte proiecții identitare secundare (turistul, istoricul-religiilor, soțul, profesorul, prietenul de familie, românul, americanul), mozaicând la infinit figura unui „spirit al amplitudinii”, imposibil de fixat într-o imagine definitivă. În perioada postbelică la care face referire *Jurnalul* în discuție, Eliade a ocupat o poziție cosmopolită, deopotrivă accesibilă personajului român din el, cât și personajului francez sau celui american, situație care l-a scindat în mai multe fațete și care i-a impus mai multe tipuri de discurs în exprimarea propriei personalități. Coexistența acestor „voci” ar fi putut reprezenta o amenințare, dar odată depășită neliniștea acestor dedublări succesive, Eliade a înțeles că poate explora terenul fertil al noilor experiențe. Colonelul Lawrence, pe care Eliade îl creează ca personaj absent în nuvela *La țigănci*, „spunea din experiență că orice om care aparține realmente la două culturi își pierde sufletul.”³³ Oare acesta să fie prețul pe care l-a plătit exilatul Eliade, „marele său secret”? sau din contra, marele beneficiu care i-a permis să acceadă la „aculturație” pentru ca în ultimă instanță să ajungă un promotor al „transculturăției”³⁴?

Bibliografie

1. Eliade, Mircea, *Jurnal*, I, II, Humanitas, București, 1993.
2. Eliade, Mircea, *Jurnalul portughez și alte scrieri*, I, II, Humanitas, București, 2006.
3. Boldea, Iulian, *The generation of 27. Identitary apories* în „Debates on Globalisation. Approching National Identity Trough Intercultural Dialogue. Studies and Articles. Section: Litetature”, Arhipelag XXI, Press, Tîrgu-Mureș, 2015.
4. Gheorghiu, Mihai, *Reversul istoriei. Eseu asupra operei lui Mircea Eliade*, Eikon, Cluj-Napoca, 2014.
5. Kaufmann, Jean-Claude, *L'invention de soi. Une théorie de l'identité*, Fayard/Pluriel, Paris, 2010.

³³T. Todorov, *Omul deșrădăcinat*, Institutul European, Iași, 1999, p. 26.

³⁴Prin *aculturație*, Todorov înțelege „dobândirea unei noi culturi, de care ființele umane sunt capabile”, în timp ce fenomenul *transculturăției* este definit ca „dobândirea unui nou cod, fără ca cel vechi să fie astfel pierdut”

6. Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989*, Compania, București, 2003.
7. Mezdrea, Dora, *Constantin Noica în arhiva Securității*, Humanitas, București, 2009, Texte introductive de Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu.
8. Milea, Doinița, *Confluențe culturale și configurații literare. Despre metamorfozele imaginarului în spațiul literar*, EDP, București, 2005.
9. Ricoeur, Paul, *Soi-même comme un autre*, Éditions du Seuil, Collection Essais, Paris, 1990.
10. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim(III). Diarismul românesc* Univers Enciclopedic, București, 2001.
11. Simion, Eugen, *Genurile biograficului (II)*, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008.
12. Simion, Eugen, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, Univers Enciclopedic Gold, București, 2011.
13. Sălcudeanu, Nicoleta, *Un postmodernism saudos?* în „Vatra”, nr.351-352, 2000.
14. Todorov, Tzvetan, *Omul dezrădăcinat*, Traducere și prefață de Ion Pop, Institutul European, Iași, 1999.